

Emännästä yrittäjäksi

MAASEUDUN NAISTA KOSKEVIEN PUHETAPOJEN MUUTOS

Maarit Sireni

Artikkelissa analysoidaan agraarin naisjärjestön, Maa- ja kotitalousnaisten tuottamia esityksiä maaseudun naisista kahdella vuosikymmenellä. Tavoitteena on tunnistaa ja tulkita naiseutta koskevia puhetapoja sekä niissä tapahtuneita muutoksia tarkasteluajanjakson aikana. Lisäksi artikkelissa tarkastellaan, miten naiset ja miehet asetetaan suhteessa toisiinsa näissä esityksissä. Aineistona käytetään järjestön julkaiseman *Koti*-lehden vuosikertoja 1982 ja 1983 sekä 2009 ja 2010. Vertailu osoittaa, että esitykset naisesta isännän puolisona tai kumppanina ovat korvautuneet kuvauksilla naisesta maaseutuyrittäjänä. Yrittäjyyspuheessa naista ei enää esitetä suhteessa isäntään, vaan hänestä puhutaan itsenäisenä toimijana. Voidaan kuitenkin kysyä, rohkaiseeko innostava naisyrittäjyyspuhe marginalisoiviin valintoihin. Maaseudun uusia naisyrittäjiä juhlistavissa menestystarinoiden yrittäjyyden varjo- puolia ei käsitellä kriittisesti.

AVAINSANAT: NAISEUS, MAASEUTU, MAA- JA KOTITALOUSNAISET, LEHTIAINEISTO, YRITTÄJYYSDISKURSSI

Tässä artikkelissa vertaillaan empiirisen aineiston avulla kuvauksia suomalaisista maaseudulla asuvista ja työskentelevistä naisista kahdella vuosikymmenellä. Päättävänä on tunnistaa keskeisiä maaseudun naisia koskevia diskursseja eli ajassa ja tilassa muuttuvia kulttuurisidonnaisia puhe- ja ajattelutapoja sekä tulkita niissä tapahtuneita muutoksia 1980-luvun alusta 2010-luvun alkuun. Lisäksi tavoitteena on analysoida, miten naiset ja miehet asetetaan suhteessa toisiinsa näissä eri aikoina tuotetuissa esityksissä, eli toisin sanoen, millaista sukupuolijärjestystä niissä tuotetaan. Aineistona käytetään agraarin naisjärjestön, Maa- ja kotitalousnaisten, julkaiseman *Koti*-lehden neljää vuosikertaa.

Artikkelin lähtökohtana ovat kansainvälisessä, monitieteisessä feministisessä maaseutututkimuk-

sessä esitetyt havainnot, joiden mukaan maaseutu ja maatila ovat konteksteja, joissa naisia koskevat puhe- ja ajattelutavat ovat olleet marginalisoivia. Tutkimuskirjallisuudessa on käsitelty erityisesti maataloilla työskenteleviä naisia, joiden asemaa on pidetty alisteisena (Price 2012; Salamon 1992; Shortall 1999; Whatmore 1991). Perheviljelmillä miehet ovat olleet viljelijöitä ja naiset puolisoita. Konkreettisena osoituksena naisten toissijaisesta roolista on se, että useissa maissa maataloudessa työskentelevät naiset tilastoidaan edelleen puolisoiksi tai avustaviksi perheenjäseniksi (Eurostat 2009; Safioliu-Rothschild ym. 2002; Shortall 2010). Tämän perusasetelman säilymistä on selitetty perheviljelmien patriarkaalilla kulttuurilla, jossa tilanpidon jatkuvuus on keskeinen arvo (Price 2010; Silvasti

2003). Maatilat periytyvät isiltä pojille, kun taas naiset mielletään äideiksi ja puolisoiksi, joiden tehtävänä on varmistaa miehisen perheviljelmäprojektin jatkuvuus.

Tutkimuskirjallisuudessa on pohdittu, miksi naiset eivät kyseenalaista talonpoikaista kulttuuria ja ajattelumalleja, jotka määrittelevät heidät toisiksi (Brandth 2002a; Pini 2004). Joidenkin arvioiden mukaan arvostusten ja käytäntöjen pysyvyys on ollut mahdollista naisten itsensä suosiollisella myötävaikutuksella (Price 2010; Sachs 1996). On myös niin, että yksittäisten ihmisten ratkaisut, jotka poikkeavat vallitsevista kulttuurisista käsityksistä, eivät aina johda yksilön näkökulmasta toivottuun tulokseen (Alston 2006). Esimerkiksi Suomessa naisen on ollut periaatteessa mahdollista ”toimia toisin” ja ryhtyä isännäksi. Naispuolinen isäntä ei kuitenkaan välttämättä ole saavuttanut isännän asemaa muiden silmissä, sillä vakiintunut tulkinta on ollut, että tilan ensisijainen viljelijä on mies (Silvasti 2003).

Maatilojen naisia koskevia puhe- ja ajattelutapoja käsittelevien tutkimusten mukaan tulkintaa naisesta maanviljelijän puolisona on tuotettu ja toistettu laajasti monissa yhteyksissä. Esimerkiksi samantapaisten naisjärjestöjen kuin tässä artikkelissa tarkasteltavan Maa- ja kotitalousnaisten on arvioitu pitäneen yllä käsityksiä naisista lapsia hoitavina ja ruokaa laittavina puolisoina, jotka auttavat miehiä tilanpidossa (Brandth 2002a; Brandth & Haugen 1997; Grace & Lennie 1998). Nainen esitetään avustavassa roolissa usein myös maataloutta koskevassa uutisoinnissa, maalaiselämää käsittelevässä populaarikulttuurissa sekä esimerkiksi nykyistä eurooppalaista maatalous- ja maaseutupolitiikkaa koskevissa linjauksissa, joissa maatalan vastuullinen viljelijä on yhä edelleen mies (Alston 2006; Bock 2014; Liepins 1998; 2000; Little & Panelli 2007). Tämän säännönmukaisesti toistuvan ja hallitsevaksi luonnehditun puhe- ja ajattelutavan, *perheviljelmädiskurssin*, on katsottu marginalisoivan naisia, jotka omaksuvat siitä aineksia identiteettinsä rakentamiseksi (Alston 2006; Brandth 2002b).

Perheviljelmädiskurssin murtumista ja monipuolistumista on ennakoitu jo pitkään (Brandth 2002b; Bryant 1999; Oldrup 1999; Sireni 2002; 2008). Tätä on perusteltu sillä, etteivät viljelijäyhteisö ja perheviljelmä ole ainoita konteksteja, joissa suku-

puolittuneita identiteettejä työstetään. Esimerkiksi suomalaiset naiset kiistävät tulkinnot siitä, että suvun tai muiden maanviljelijöiden odotukset määrittäisivät heidän tapansa olla emäntiä. Sen sijaan he kertovat itsestään oman elämänsä tekijöinä, joilla on erilaisia elämänpiirejä maataloudessa ja sen ulkopuolella. Heidän identiteettiään eli käsitystä ja kertomusta siitä, keitä he ovat, muodostavat samanaikaisesti monet eri subjektipositiot. (Sireni 2002; 2003.) Ihmisten liikkuvuus ja viestintäyhteydet, viljelijäväestön koulutus ja sosiaaliturvan kehittyminen, maaseutuelinkeinojen monipuolistuminen ja uudet naistyöpaikat sekä maatalouden uudet teknologiat ja uudenlaiset tehtäväkentät ovat esimerkkejä sellaisista tekijöistä ja muutosprosesseista, joiden on odotettu tuovan moniaineksisuutta ja variaatiota maaseudun naisia koskeviin puhe- ja ajattelutapoihin (Brandth 2002b). Toistaiseksi kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty niukasti konkreettisia esimerkkejä perheviljelmädiskurssille vaihtoehtoisista tai sitä haastavista diskursseista (vrt. Price 2012).

Tässä artikkelissa analysoidaan perheviljelmädiskurssin pysyvyyttä tai sen mahdollista murtumista suomalaisella jälkituotannollisella maaseudulla, jota koskevat useat edellä luonnehditut muutosprosessit (Brandth 2002b). Olennainen muutos on esimerkiksi se, että muusta maaseutuyrittäjyydestä on tullut perheviljelmäperustaista maataloutta tärkeämpi naisten työllistäjä. Yrittäjyyden edistämistä on Suomessa keskusteltu työllistymisen mahdollisuutena ainakin 1990-luvun lamavuosista lähtien, ja sitä on pyritty tukemaan konkreettisin toimenpitein (Ikonen 2012). Myös maaseutualueiden on sanottu tarvitsevan yrittäjyyttä, jota on tarjottu ratkaisuksi valtion vetäytymiseen, julkisen sektorin supistamiseen, työmarkkinoiden epävakautumiseen ja maaseudun autioitumiseen (Koski & Tedre 2004). Tästä uusliberaaliksi luonnehditusta yrittäjyyspuheesta on tullut paljon vakiintunutta ja kyseenalaistamatonta (Ikonen 2012, 6). Maaseudun naisyrittäjyyden edistämispuheissa on vedottu erityisesti naisen epäitsenäisen aseman parantamiseen (Ikonen 2008; 2012; Keskitalo-Foley ym. 2007). Naisyrittäjyyttä on toisin sanoen perusteltu sillä, että itsensä työllistäminen vapauttaa naiset edellä kuvatusta perheviljelmädiskurssiin sisältyvästä maanviljeli-

jän puolison epäitsenäisestä roolista. Maaseudun naisyrityäjyyttä tutkineen Ikosen (2012, 6) mukaan uusi yrityäjyysdiskurssi on kohdannut suomalaisissa naisissa varsin suotuisan yleisön siitä syystä, että myytti vahvasta naisesta edellyttää työntekoa, itenäisyyttä ja tasa-arvoa.

Puhetapojen muutosten jäljittämiseksi tässä artikkelissa vertaillaan kahta monessa merkityksessä erilaista ajankohtaa niihin liittyvine maaseutua, maataloutta ja maaseudun naisia koskevina yhteiskunnallisine keskusteluineen. Ensimmäistä tarkasteluajanjaksoa 1980-luvun alussa leimasi Suomessa maatalouden tehostuminen ja maaseudun elinkeinorakenteen muutos. Maaseudun keskusiin syntyi hyvinvointivaltion laajenemisen myötä ja aluepolitiikan tuella uusia työpaikkoja sekä naisille että miehille. Maatalouden rakennemuutoksesta selviytyivät tilat, jotka pystyivät investoimaan voimakkaasti ja muuntautumaan erikoistuneiksi ja koneellistuneiksi tuotantoyksiköiksi (Oksa 1984). Tämän maatalouden muodonmuutoksen myötä myös emännän työnkuva muuttui, ja hänen eriarvoisesta asemastaan ja sosiaalisten oikeuksien puuttumisesta julkaistiin tutkimuksia ja keskusteltiin laajasti. Sekä emäntien että isäntien sosiaaliturvaa kehitettiin 1970- ja 1980-lukujen taitteessa (Köppä ym. 1984; Oksa 1984; Siiskonen 1982). Naisen ammattimaisen roolin tunnistaminen on kuitenkin vienyt aikaa, mitä kuvaa esimerkiksi se, että vuoteen 1990 asti emännät tilastoitiin Suomessakin avustaviksi perheenjäseniksi (Kinnunen 2001).

Vertailuajankohtana on 2010-luvun alku, jolloin maaseutu on sisäisesti erilaistunut ja maatalouden suhteellinen merkitys on EU-jäsenyyden vauhdittamana kutistunut monella alueella marginaaliseksi (Voutilainen ym. 2012). Vielä 1980-luvun alussa maatalous työllisti noin 10 prosenttia väestöstä, mutta 2010-luvun alussa enää noin 84 000 miestä ja 42 000 naista työskenteli maataloudessa (Maataloustilastot 2011). Maaseudun kehittämisen diskurssit nojaavat nykyisin maatalouden sijasta maatalouden ulkopuolisiin toimintoihin ja maaseudun uuteen talouteen (*New Rural Economy*), joka perustuu urbaanin väestön maaseudun tuotteisiin ja palveluihin kohdistamaan kysyntään (Ikonen 2008; 2012; Sireni 2011). Vaikka Euroopassa maaseudun uusi talous on kehittynyt lähinnä vain tiheästi asutuilla ja

hyvin saavutettavilla alueilla, siitä on alettu puhua myös vähäväkisen suomalaisen maaseudun ”mahdollisuutena” (Sireni 2011, 58).

Seuraavassa jaksossa esittelen tekstiaineiston, josta pyrin tunnistamaan maaseudun naisia koskevia diskursseja. Samassa jaksossa kuvaan aineiston analyysin. Tämän jälkeen esitän keskeiset havainnot tarkastelun kohteena olevista kahdesta ajanjaksosta. Lopuksi kokoaan johtopäätökset.

LEHTIAINEISTON ANALYYSI

Tässä artikkelissa maaseudulla asuvia ja työskenteleviä naisia koskevien puhe- ja ajattelutapojen muutosta analysoidaan Maa- ja kotitalousnaiset -järjestön julkaisemasta *Koti*-lehdestä kerätyn tekstiaineiston avulla. Maa- ja kotitalousnaiset on valtakunnallinen kotitalous- ja yritysneuvontaan keskittynyt naisjärjestö, jolla on agraarit juuret. Se syntyi 1930-luvun alussa, kun naisten toiminnasta maanviljelyseurajärjestössä kehittyi itsenäinen valtakunnallinen naisten järjestö (Maa- ja kotitalousnaiset 2014). Maa- ja kotitalousnaiset on niin sanottu vanha naisjärjestö, joka ei ole kyseenalaistanut sukupuolijärjestystä tai pyrkinyt naispoliittisiin uudistuksiin (vrt. Bergman 1998, 171). Toiminnan alkuvuosina järjestö koulutti maaseudun naisia selviämään arjen vaatimuksista, kuten ruoan riittävydestä. Toisin kuin Martat, se ei rajannut naisen paikkaa kotitöihin vaan pyrki opastamaan heitä myös maataloustöissä (Ollila 1993). Nykyisin Maa- ja kotitalousnaiset on suuntautunut maatalousneuvonnan ohella muuhun yrityäjyysneuvontaan. Se kertoo olevansa ”maaseudun kehittäjä, laadukkaiden asiantuntijapalvelujen tuottaja ja monipuolinen järjestötoimija” (Maa- ja kotitalousnaiset 2014). Asiantuntijapalvelujen, neuvonnan ja koulutuksen lisäksi Maa- ja kotitalousnaiset -järjestön paikallisyhdistykset tarjoavat ”yhdessä tekemisen ja olemisen puitteet” niille, jotka ”asuvat maaseudulla, joiden juuret ovat maalla tai joille maaseudun asiat ovat muuten sydäntä lähellä” (Maa- ja kotitalousnaiset 2014). Järjestöllä on noin 55 000 jäsentä, eli sen jäsenmäärä on edelleen huomattavan suuri.

Koti on ilmestynyt useilla nimillä vuodesta 1939 lähtien. Sen painosmäärä on noin 13 000, ja lehden internetsivuilla sen sanotaan tavoittavan ”noin

40 000 lukijaa”. Lukijatutkimuksen mukaan tyyppilinen tilaaja on ”maaseudulla tai pienessä kaupungissa asuva nainen”. Aineisto, johon tämän artikkelin analyysi perustuu, koostuu lehden vuosikertojen 1982, 1983, 2009 ja 2010 kaikista numeroista. Vuosikerrat 1982 ja 1983 (yhteensä 24 numeroa) ajoittuvat edellä luonnehdittuun murrosvaiheeseen, josta jatkoon selviytyneillä tiloilla emännän työnkuva muuttui aiempaa ammattimaisemmaksi (Köppä ym. 1984; Oksa 1984; Siiskonen 1982). Muutos eteni vähitellen, ja 1980-luvun alussa maataloudessa työskenteli vielä samanaikaisesti uuden ja vanhan sukupolven emäntiä. Tarkasteltaviksi valittujen vuosikertojen avulla analysoidaan murrosvaiheessa emännyydestä ja naisen paikasta esitettyjä erisuuntaisia tulkintoja. Vastaavasti vuosikertojen 2009 ja 2010 (yhteensä 20 numeroa) perusteella valotetaan sitä, mitä ja miten jälkituotannollisella maaseudulla asuvista ja työskentelevistä naisista kirjoitetaan sekä miten naiset ja miehet asetetaan suhteessa toisiinsa.

Koti-lehden rakenne on samankaltainen molempina tarkasteluajanjaksoina. Sisältö koostuu ensinnäkin pääkirjoituksesta, jonka on kirjoittanut lehden päätoimittaja tai joku järjestön ydintoimijoista. Pääkirjoitusten aiheet linkittyvät 1980-luvulla tyyppillisesti järjestön neuvontatavoitteisiin, mutta 2010-luvun alussa käsitellään lisäksi muita aiheita. Molemmilla vuosikymmenillä pääosa sisällöistä koostuu neuvontateemojen mukaisesti ruokaresepteistä sekä puutarhanhoito-, kodinhoito-, käsityö- ja askarteluohjeista. Näiden lisäksi vakioiteema on maatalous ja eläintenhoito, joka on 2010-luvun alussa korvautunut muulla maaseudun yritysneuvonnalla. Lehti sisältää runsaasti järjestön alueellista ja paikallista toimintaa koskevia uutisia, kolumneja, vinkkejä kuluttajalle ja tietopitoisia artikkeleita. Lisäksi lehdessä julkaistaan artikkeleita, joissa esitellään maaseudulla asuvien naisten arkea.

Koti on yleisilmeeltään asiapitoinen ja poikkeaa tyyppillisistä naistenlehdistä siinä, ettei se käsittele populaarikulttuurin ilmiöitä tai kuluttamiseen, muotiin ja kauneudenhoitoon liittyviä teemoja. Ulkonäkökysymyksiä käsitellään pragmaattisesti: esimerkiksi 1980-luvulla pohditaan, onko leikkauspermanenttikampauksesta ratkaisuksi navettatyötä tekevän emännän hiuspulmiin. Mainoksia on vähän, ja ne liittyvät maatalouteen, käsitöihin ja ruokaan.

Kokonaisuutena lehden tulkinta naisia kiinnostavista asioista on arkinen ja maanläheinen. Koti maaseudulla esitetään naisen elämän keskipisteeksi molemmilla vuosikymmenillä. Uskonnollisuus ja isänmaallisuus korostuvat näkyvästi 1980-luvulla erityyppisissä kirjoituksissa sekä niihin liittyvässä kansallispukujen ja kirkkotekstiilien värityksessä kuvastossa. Näitä elementtejä on vähemmän 2010-luvun numeroissa, joissa kuitenkin julkaistaan esimerkiksi (nais)papin kirjoittamaa kolumnia.

Neljän vuosikerran numeroista poimin analyysin kohteeksi kahdentyyppisiä artikkeleita. Valintaperusteisiin vaikutti se, että lehden tyyli kertoo maaseudun naisista on kahtena tarkasteluajanjaksona erilainen. Ensinnäkin aineisto muodostuu 46 pääkirjoituksesta, asiatekstistä ja kolumnista, joissa käsitellään naisen asemaa tai paikkaa perheessä ja yhteiskunnassa. Niistä 39 on julkaistu 1980-luvulla, jolloin kysymys maatalon emännän asemasta on esillä lähes kaikissa *Koti*-lehden numeroissa. Sitä kommentoivat järjestö, monet arvovaltaiset asian tuntijat ja aihepiiriin perehtyneet tutkijat. Toiseksi tarkastelun kohteena on 55 haastattelua ja artikkeleita, joissa esitellään naisten elämää maaseudulla. Näistä yksilötarinoista, joiden pituus on yleensä kahdesta viiteen sivua, 39 on julkaistu vuosina 2009 ja 2010. Tämä uudenlainen keskittyminen yksilötarinoihin on jo sinänsä eräs merkittävä muutos tavoissa, joilla maaseudun naisista kirjoitetaan. Heidät on alettu nähdä yksilöinä, joilla on valinnanvapaus mutta samalla vastuu itsestään ja työllistymisestään (vrt. Ikonen 2008, 2012).

Näkökulma lehtiartikkeleista koostuvaan aineistoon on diskursiivinen: aineistoa tarkastellaan tekstinä tai puheena, joka rakentaa maaseudun naiseutta koskevia merkityksiä. Merkityksiä tuottaa yhtäältä Maa- ja kotitalousnaiset-järjestö, jolla on omat tavoitteensa kummallakin vuosikymmenellä. Toisaalta järjestön tuottamien merkitysten oletetaan myös heijastelevan laajempia yhteiskunnassa vallitsevia maaseudun naiseutta ja maaseudun sukupuolijärjestystä koskevia ymmärryksiä tarkasteluajanjaksoilla. Analyysissä kiinnitän huomiota siihen, missä määrin *Koti*-lehden artikkelit tuottavat, uusintavat tai ovat ristiriidassa edellä kuvattujen maaseudun naisia koskevien perheviljelmädiskurssin ja yrittäjyysdiskurssin kanssa. Kaikkea lehdessä julkaistua materiaalia ei voi kui-

tenkaan pitää järjestön tietoisesti harkittuna puheena, vaikka järjestö ja lehden toimitus linjaavat lehteä esimerkiksi päättämällä artikkelien aiheista ja valitsemalla haastateltavat vaikuttaen näin reportaasien sisältöön ja kuvaan, jota maaseudun naisista tuotetaan. Haastatteluissa äänessä ovat myös haastateltavat. He kertovat omista kokemuksistaan, jotka voivat olla ristiriidassa järjestön tuottamien tulkintojen kanssa. Seuraavissa jaksoissa analysoin naisia koskevia esityksiä sekä vuosikymmenittäin että artikkelityypeittäin, jotta erilaiset puhettavat ja niiden tuotajat voidaan erottaa toisistaan.

MURROSVAIHEEN SUPEREMÄNNÄT: 1980-LUVUN ALKU

Naisjärjestö talonpoikien asialla

Koti-lehden 1980-luvun pääkirjoituksissa, asiateksteissa ja kolumneissa nainen on useimmiten maataloudessa työskentelevä nainen. Naisesta puhutaan yhtäältä viljelijän emäntänä, joilla on omat eriytyneet tehtävänsä maatilalla. Toisaalta eräät kommentaattorit näkevät naisen viljelijän kumppanina uudenaikaistuvassa maataloudessa. Kummassakin tapauksessa naisen asema maatilalla esitetään suhteessa viljelijään – nainen on tämän puoliso.

Maa- ja kotitalousnaiset -järjestö argumentoi kumppanuuden puolesta esimerkiksi useissa pääkirjoituksissa, joissa tuodaan esille, että järjestö pitää tärkeänä emännän ammatillisen maatalouskoulutuksen kehittämistä. Samalla järjestö korostaa kuitenkin naisten perinteisen kotitalousosaamisen tärkeyttä (*Koti* 1/1982, 5; *Koti* 4/1982, 125). Tämä näkemys emännästä kodin keskushahmona saa tukea eräiltä arvovaltaisilta kommentaattoreilta, kuten sosiaali- ja terveysministeri Marjatta Väänäselä ja kansanedustaja Orvokki Kankaalta, jotka puolustavat sukupuolen mukaan eriytynyttä työnjakoa maataloilla (*Koti* 9/1982, 280–281; *Koti* 4/1982, 126–127; *Koti* 5/1983, 24–25; *Koti* 5/1983, 26–27; *Koti* 9/1983, 8). Heidän käsityksensä on, että naista tarvitaan maatilalla perheenemäntänä, kasvattajana ja kodin hengen luoja. Myös talonpoikaisen ruoka-, käsityö- ja ruonoperinteen siirtäminen seuraaville sukupolville nähdään naisen arvokkaana tehtävänä. Kommentteissa vedotaan kansanperinteen myyttiin vahvas-

ta emännästä, joka on kodin arvostettu voimahahmo. Lisäksi todetaan, että saadakseen osakseen arvostusta naisen pitää arvostaa omaa eriytynyttä rooliaan emäntänä. Kaiken kaikkiaan näkemys emännän merkityksestä kodin ilmapiirin ja talonpoikaisen perinteen vaalijana saa *Koti*-lehdessä paljon palstatilaa. Agraari naisjärjestö pitää siten yllä käsitystä naisesta puolisona, joka avustaa isäntää maatilalla töissä. Voidaankin sanoa, että järjestö osallistuu 1980-luvun alussa muiden vastaavien maaseudun naisjärjestöjen tapaan perheviljelmädiskurssin tuottamiseen ja ylläpitämiseen (vrt. Brandth 2002b; Brandth & Haugen 1997; Grace & Lennie 1998).

Samanaikaisesti maatalouden murrosvaiheessa *Koti*-lehdessä annetaan puheenvuoro myös sellaisille ulkopuolisille asiantuntijoille, jotka haastavat tulkin kotiasiareisiin keskittyvän emännän osakseen saamasta arvostuksesta. Sosiologi Pirjo Siiskonen toteaa, että tasa-arvo ei ole toteutunut suomalaisilla maataloilla, vaan eriarvoisuutta esiintyy omistussuhteissa, sosiaaliturvassa, päätöksentekoprosesseissa, koulutuksessa ja työnjaossa, joka on eriytynyt sukupuolen mukaan (*Koti* 4/1982, 128–129). Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkija Annamari Parviainen korostaa tarvetta lisätä naisten maatalouskoulutusta, jonka uskotaan muuttavan asenteita ja edistävän tasa-arvoa (*Koti* 3/1982, 90–91). Asennemuutoksen tarpeen tunnistaa myös valtiovallan edustaja, maa- ja metsätalousministeri Toivo Yläjärvi (*Koti* 9/1983, 6–7). Hän päättää järjestön kesäjuhlassa 1983 pitämänsä puheen toteamalla, että ”isäntien on tunnustettava itselleen miehen auktoriteettiaseman päättyneen ja hyväksyttävä emäntä tasavertaiseksi kumppaniksi”. Ministeri ei puolusta naisen paikkaa kodin voimahahmona vaan kannattaa naisten koulutuksen painopisteen siirtämistä kotitalouden sijasta ”karjanhoitoon, pelto- ja metsätöihin sekä koneiden käyttöön ja huoltoon”. Hän kehottaa – ristiriidassa Maa- ja kotitalousnaisten kotitalousneuvonta-agendan kanssa – kuulijoitaan hyväksymään sen tosiasian, että ”emännän toimenkuva on muuttunut” eikä heiltä voi odottaa täydellisyyttä kaikessa. Tästä syystä kaiken taitavan ”superemännän” ihanteesta on luovuttava ja ”emänniksi on kelpuutettava vähemmän täydellisiä naisia, jotka eivät kestä vertailua aiempien emäntäsukupolvien kanssa”. Superemännällä hän tarkoittaa naista, joka omistautuu ko-

titöille ja tekee niiden lisäksi toisen työvuoron koneel-
listuvassa maataloudessa, jossa työmäärä kasvaa ja
tehtävät muuttuvat uudenlaista osaamista vaativiksi.

Lehden vakiookolumnisti kommentoi ministe-
ri Yläjärven juhlapuhetta ja tuo esiin sen, että nai-
set väsyvät yrittäessään saavuttaa arvostusta koval-
la työnteolla (*Koti* 10/1982, 342; *Koti* 2/1983, 36; *Koti*
9/1983, 29). Kolumnisti ei pohdi tarkemmin sitä, ke-
nen (isännän, anopin vai naisjärjestön jäsenten) ar-
vostuksen naiset pyrkivät saavuttamaan eikä ota
kantaa siihen, mistä päästä heidän työtaakkaansa
voisi vähentää. Sen sijaan hän kertoo ymmärtävän-
sä epäitsekkeitä emäntiä, jotka yrittävät olla hyviä
kaikessa. Hän kuvaa, miten vaikea naisten on puhua
epäkohdista, ”kun pelkää isäntää loukattavan”. Sa-
mainen kolumnisti viittaa ”epäkohtiin” emännän
asemassa mutta sovittaa sanansa tarkasti pohties-
saan niiden syitä. Eräessä kolumnissa hän kuvailee
eriarvoisuutta viljelijämiehestään eronneen ”reip-
paan sairaanhoitajan” kertomana. Tässä epäsuo-
rassa kritiikissä epäkohdista syytetään sekä vanha-
kantaisia isäntiä että alistuvia naisia, jotka tyytyvät
vaieten osaansa. Lopuksi kolumnisti kuitenkin pe-
see käteensä kyseisen eronneen emännän ”pajatok-
sesta” ja kohdistaa kritiikkinsä viljelijäyhteisön si-
jasta yhteiskuntaan, joka kohtelee viljelijäväestöä
eriarvoisesti verrattuna palkansaajiin. Hän tunnus-
taa kadehtivansa sairaanhoitajaa, joka pääsee ”vi-
koksi tai pariaksi lomalle kylpylään tai peräti lämpi-
miin maihin talvella”.

Koti-lehdessä keskustelu emännän asemas-
ta muuntuu myös eräissä muissa kommenteis-
sa keskusteluksi viljelijäväestön asemasta verrat-
tuna palkansaajien asemaan. Emännän asemasta
1980-luvulla noussutta yhteiskunnallista keskuste-
lua hyödynnetään siten koko viljelijäväestön etujen
ajamiseksi. Nuori emäntä Pohjanmaalta kiteyttää
nämä ajatukset Maatalousylioppilaiden ja Maaseu-
dun Sivistysliiton tilaisuudessa pitämässään puhees-
sa toteamalla, että ”maatilan emännän ongelmana
on tasa-arvon puute kanssasisariinsa nähden” (*Koti*
2/1982, 46–47). Tällä hän viittaa sosiaaliturvassa ja
sijaisavun saatavuudessa ilmenneisiin puutteisiin.
Sen sijaan isännän kanssa hän on ”tasaveroinen yri-
tyskumppani”. Kumppanina hän puolustaa ”meitä
maanviljelijöitä”, joiden ”ansiokehitys on jäänyt pa-
hasti jälkeen muusta väestöstä”.

Traktorin ajomestareita ja väsyneitä superemäntiä

Useimmat *Koti*-lehdessä 1980-luvun alussa haasta-
teltut naiset ovat ansioituneita ja palkittuja maati-
lan emäntiä. Heitä kuvataan kaiken tietävinä ja tai-
tavina maa- ja kotitalousnaisina, joiden kauniissa
talonpoikaisissa maalaiskodeissa vaalitaan perin-
teitä ja leivotaan lapsista ylioppilaita (*Koti* 6/1982,
216–217; *Koti* 12/1982, 408–409). Esimerkkeinä perin-
teisten rakenteiden muuntumisesta esiteltäviksi on
lisäksi valittu muutamia tilan ulkopuolella työsken-
televiä naisia, sivuansioita hankkivia naisia ja uusis-
sa tehtävissä, kuten traktorin ajokilpailuissa, kun-
nostautuneita emäntiä. Näitä nuoria mestareita
luonnehditaan traktorin ajossa ”miesten veroisik-
si” ja ”jopa paremmiksi” (*Koti* 9/1982, 290–291; *Koti*
9/1983, 3). Artikkeleissa todetaan, että ”nykyaikai-
nen maatila on perheyritys, jonka konetöissä tarvi-
taan niin emännän kuin isännänkin työpanosta, jot-
ta yritys menestyy”.

Eräs 1980-luvun superemäntä, joka taitaa koti-
työt ja konetyöt, on valtakunnallisen taitokilpailun
voittaja Puolangalta (*Koti* 1/1982, 12–13). Kilpailussa
mitattiin naisten teoreettista ja käytännöllistä osaa-
mista sekä maataloudessa että taloudenpidossa, ku-
ten sämpylöiden leipomisessa. Mestariemännän
metsurina työskentelevä mies kiittelee vaimonsa
osallistumista kaikkiin maataloustöihin: ”Ihmeis-
sään meillä oltaisiin, jollei Kyllikki pystyisi trakto-
ria ajamaan ja maidon kuljetuksesta huolehtimaan
(tonkissa moottorikelkalla ison tien varteen) minun
metsätöissä kulkiessani.” Mies toteaa, että ”konei-
den käytön oppiminen on nykyään erittäin tär-
keää emännille”. Mestariemäntä on mukana Maa-
ja kotitalousnaisten ja tuottajajärjestön luottamus-
tehtävissä. Vapaa-aikanaan hän tekee käsitöitä ja
puutarhatöitä, ja talvella ”pakastin on täynnä itse
tuotettuja marjoja ja vihanneksia”. Sankarin ahke-
ruutta ylistävän kuvauksen rivien välistä käy kuiten-
kin ilmi, että emäntä on väsynyt: ”Kylällä ihmette-
levät, milloin minä nukun, kun olen aina pellolla.”
Loppukilpailuun hän ei ole muilta töiltään ehti-
nyt valmentautua. ”Iltayöstä ennen nukahtamista-
ni luin puolisen tuntia *Koti*-lehteä ennen kilpailua,
muuta en ehtinyt enkä jaksanut”, hän kertoo.

Talonpoikaisemännän tehtävien vaaliminen
ja samanaikaisesti tasaveroisen kumppanin saap-

paisiin astuminen rasittaa 1980-luvun alussa myös muita naisia. Esimerkiksi naiset, joita patistellaan osallistumaan aiemmin miesten töinä pidettyihin metsätöihin, kauhistelevat jatkuvasti lisääntyvää työmääräänsä: ”Tämäkinkö vielä! Eikö emännillä ole työtä jo liian kanssa muutenkin, pitääkö heidän vielä metsään itsensä tupata?” Samassa artikkelissa kerrotaan, että metsä kiinnostaa etenkin nuoria emäntiä (*Koti* 8/1983, 24–25). Lääkkeeksi väsymyksen *Koti*-lehdessä ei suositella perinteisistä emännän töistä luopumista eikä esitellä naisia, jotka eivät käytä kaikkea liikenevää vapaa-aikaansa ruoanlaittoon, perinnekäsitöihin ja puutarhanhoitoon. Sen sijaan väsymystä ja työn kuormittavuutta neuvotaan hallitsemaan esimerkiksi jumpalla ja painonpudotuksella.

MAASEUDUN UUDEN TALOUDEN MOOTTORIT: 2010-LUVUN ALKU

Voimaantuvat naiset maaseudun asialla

Vuosina 2009 ja 2010 julkaistuissa *Koti*-lehdissä ei pohdita emännän asemaa pääkirjoituksissa sen enempää kuin muissakaan artikkeleissa. Uutta 1980-luvun alkuun verrattuna on myös se, ettei naisesta kirjoiteta suhteessa viljelijään tai isäntään, vaan hänet nostetaan esille itsenäisenä toimijana. Lehden sisältö on muuttunut siten, ettei siinä käsitellä ensisijaisesti viljelijäväestöä vaan kiinnostuksen kohteena ovat kaikenlaiset maaseudulla toimivat yrittäjät. Vaikka lehdessä on entiseen tapaan runsaasti perinnereseptejä ja käsityöohjeita, naisia ei erityisesti velvoiteta taloudenpitoon, vaan lähtöoletuksena on se, että naiset käyvät töissä tai toimivat yrittäjinä. Esimerkiksi pääkirjoituksissa otetaan annettuna tosiseikkana, ettei työssäkäyvän naisen arkeen mahdu perusteellista paneutumista kotitöihin. Tähän tilanteeseen, kuten esimerkiksi siihen ”etteivät nuoret säillä ja pakasta enää niin kuin äidit ennen”, sisältyy kiireisiä kuluttajia palvelevien maaseutuyrittäjien näkökulmasta uusia liiketointamahdollisuuksia. Innovatiivinen mansikanviljelijä voi esimerkiksi myydä tuotteensa valmiiksi pakastettuina pienissä erissä (*Koti* 6/2010, 3). Perinteet, jotka velvoittivat naisia vielä 1980-luvulla, ovat muuntuneet sekä naisten että miesten retrohenki-

siksi harrastuksiksi, jotka voivat kehittyä elinkeinoiksi (*Koti* 5/2010, 6–9).

Järjestön uusi iskusana on voimaannuttaminen, jolla tarkoitetaan voimavarojen ylläpitämistä ja kohtamista esimerkiksi järjestön harjoittaman neuvonnan tuella (*Koti* 9/2009, 3). Voimaantuneen ihmisen sanotaan ottavan vastuun itsestään ja muista, kehityksestään ja jaksamisestaan. Järjestö argumentoi vahvasti kotimaisen maaseudun puolesta (*Koti* 3/2010, 3). Naiset esitetään maaseudun voimavarana – iskulauseena on ”Naisissa maaseudun voima”. Heitä kuvataan kylien keskeisinä toimijoina, joilla ”riittää ideoita ja energiaa” tapahtumien organisointiin, kahvitusten järjestämiseen ja kylien kehittämishankkeiden toteuttamiseen (*Koti* 6/2010, 38–41). Maa- ja kotitalousnaiset -järjestö on kunnostautunut kylämaisevien ja perinnebiotooppien säilyttäjinä. Lisäksi *Koti*-lehdessä korostetaan naisten merkitystä maaseudun uuden talouden moottorina siten, että heidän esitetään pitävän yllä maaseudun taloudellisia toimintoja sekä innovatiivisina maaseutuyrittäjinä että suomalaisella maaseudulla tuotettuja tuotteita arvostavina kuluttajina. Maaseutua kehittävä ja naisyrittäjyyttä edistävä Maa- ja kotitalousnaiset -järjestö osallistuu siten 2010-luvun alussa aktiivisesti yrittäjyysdiskurssin tuottamiseen ja ylläpitämiseen maaseudulla (vrt. Ikonen 2008; 2012; Keskitalo-Foley ym. 2007; Komulainen ym. 2010; Koski & Tedre 2004).

Menestyviä yrittäjiä ja isäntäpareja

Uuden ajan maaseudulla asuvat naiset työskentelevät esimerkiksi käsityöläisinä, pitoemäntinä, taiteilijoina, luonto- ja matkailuyrittäjinä, terapeutteina, nettikauppiaina, hoivapalveluyrittäjinä, metsätalousyrittäjinä ja maatalousyrittäjinä. Esiteltävät yritykset ovat tavallisesti yhden naisen mikroyrityksiä. Haastateltavina on myös pariskuntia, jotka ovat vaihtaneet perinteisen maatalouden onnistuneesti muuksi yritystoiminnaksi, kuten ammattimaiseksi elintarviketuotannoksi. Sen sijaan tavanomaisessa maataloudessa työskentelevistä naisista kirjoitetaan vähän, mikä kertoo viljelijäväestön määrän vähenemisestä ja neuvontatyön uusista painotuksista. Lehti tuottaa aktiivisesti valinnoillaan kuvaa naisista heterogeenisenä joukkona yrittäjiä, joilla on erilaista

osaamista ja jotka harjoittavat monenlaista liiketoimintaa jälkituotannollisella maaseudulla.

Koti-lehden yksilötarinat, joiden rakennetta ja sisällöllisiä painotuksia voidaan pitää toimituksen tietoisina ratkaisuina, ovat positiivisia ja innostavia. Naiset kuvataan kekseliäinä ja kykenevinä toimijoina, joiden yritykset kypsyvät maaseudun menestystarinoiksi. Niiden vaiheisiin sisältyy sinnikästä puurtamista, itsensä kehittämistä ja onnekkaita sattumia, joita maustavat pienet vastoinkäymiset – otsikoiden mukaan naisten yritykset ”rullaavat eteenpäin” ja ”toteuttavat unelmia” (*Koti* 5/2010, 18–20). Artikkeleiden keskeinen viesti on se, että maaseutu on aivan erinomainen paikka asua ja yrittää. Haastateltuja yhdistää halu asua maalla, ja osa heistä on palannut lapsuutensa maisemiin. Itsensä työllistäminen on välttämättömän maalla asumisen edellytys.

2010-luvun menestystarinat on rakennettu tyyppillisesti siten, että työ esitetään niiden keskushenkilön elämää keskeisesti jäsentävänä tekijänä. Artikkeleissa keskitytään yritystoimintaan, ja koti ja perhe on häivytetty taustalle. Haastatteluissa ei 1980-luvun tapaan esitetä arvioita naisten kotien mahdollisesta viihtyisyydestä ja talonpoikaisesta kodikkuudesta – puhumattakaan siitä, että toimittaja kommentoisi haastateltujen pakastimien sisältöjä. Naisia ei esitetä puolison roolissa vaan itsenäisinä yrittäjinä tai ammattitaitoisina yrityskumppaneina maataloudessa ja muussa yritystoiminnassa. Yrittäjänäisten perheistä kerrotaan usein, että mies ”auttelee” rutiiniluonteisissa töissä kuten tuotteiden pakkaamisessa, avustaa kiireisinä aikoina, toimii tarvittaessa vaimonsa sijaisena tai ”hoitaa yrityksen paperityöt” (*Koti* 1/2009, 31–33; *Koti* 10/2010, 6–8). Merkille pantava yksityiskohta haastateltujen taustoissa on se, että päähenkilöt elävät yleensä parisuhteessa miehen kanssa. Muunlaiset perheet puuttuvat sekä 1980-luvun maataloutta että 2010-luvun alun maaseutuyrittäjyyttä käsittelevistä artikkeleista. Erityisen kiinnostavaa on se, mitä *Koti* jättää kertomatta yrittäjänäisten puolisoista. Käytännössä lehdessä esiteltyt itsenäiset naistoimijat eivät yrittä maaseudulla yksin. Artikkeleissa ei kuitenkaan eritellä esimerkiksi kysymystä siitä, olisiko naisyrittäjyys maaseudulla mahdollista ilman puolisoa ja tämän tuloja.

Maa- ja metsätaloudessa työskentelevien naisten haastatteluissa puhutaan muiden yrittäjien tapaan ammattiasioista kuten investoinneista ja uusista teknologioista. Naiset erittelevät maatalaansa koskevia kysymyksiä asiantuntevasti ja ottavat suoraanvastaan kantaa tilanpitoa ja tuotantoa koskeviin ratkaisuihin (*Koti* 4/2009, 34–36). Edes rivien välistä, kuten miesten esittämistä pariskunnan keskinäistä työnjakoa koskevista kommenteista, ei voi lukea, että mies olisi tilan ensisijainen yrittäjä ja nainen tämän avustaja. Vaikka tilat ovat tavallisesti miesten kotitiloja, isännyydestä puhutaan yrittäjäpariskunnan eli ”isäntäpariskunnan” yhteisenä vastuuna tilanpidosta. Esimerkiksi savonlinnalaisesta, miehen kotitilalla yrittävästä pariskunnasta kirjoitetaan, että he ovat vaihtaneet yhteisen ”isännyytensä” aikana lypsykarjasta islanninhevosiini (*Koti* 6/2010, 6–9).

Vaikka lehdessä puhutaan 2010-luvun alussa vähän kotitöistä, lastenhoito mainitaan muutamassa artikkelissa. *Koti* ei esittele sitä erityisesti naisille kuuluvana tehtävänä eikä velvoita tai rohkaise naisia hoitamaan lapsiaan kotona. Täysinä työpäiviä tekevien yrittäjänäisten lapset ovat päivisin koulussa, päivähoitossa tai esimerkiksi isovanhempien luona. Miesten kerrotaan auttavan, sillä yrittäjän työ on epäsäännöllistä ja illat kiireisiä (*Koti* 9/2010, 6–9). Muutamat osa-aikaisesti työskentelevät naiset, kuten blogia pitävä marsipaanitaiteilija, hoitavat itse lapsensa (*Koti* 4/2010, 6–10). Eräät naisyrittäjät ovat ensin yrittäneet hoitaa lapset kotona, mutta päätyneet ajan puutteen vuoksi kokopäiväiseen päivähoitoon. Työntäyteinen arki tuli vastaan vaatteita ja vaippoja tehtailevalle nettikauppiaille, joka olisi halunnut hoitaa lapsensa itse mutta jolle se osoitautui käytännössä mahdottomaksi. Hän tunnustaa olleensa pettynyt, mutta jälkikäteen päätös laittaa lapset kokopäivähoitoon tuntuu kuitenkin hyvältä. Kyseistä yrittäjänäista kuvataan itsepuhaiseksi ja sitkeäksi naiseksi, jolle työ on intohimo ja joka uskoo asiaansa. Hänen haaveenaan on, että yritys toimisi vielä seuraavankin sukupolven voimin. ”Pieni yrittäjän siemen on jo kylvettynä”, sillä myynnissä on hänen tyttärensä suunnittelemlia tuotteita (*Koti* 5/2010, 18–20).

Innostava yrittäjyyspuhe, jota *Koti* tuottaa, tulee haastetuksi eräiden naisten kommenteissa, jot-

ka valottavat yrittämisen arkea. Rivien välistä käy ilmi, että maaseudun pienyrittäjillä on vähän vapaa-aikaa, tulot ovat epäsäännöllisiä ja ne voivat jäädä pieniksi. Tällainen juhlistettu uuden maaseudun menestyjä, joka on samanaikaisesti pienituloinen nainen, on esimerkiksi verkkokauppaa pyörittävä nuori äiti, joka hoitaa lapsia kotona ja työskentelee silloin kun lapset nukkuvat. Lisäksi hän käy esittelemässä tuotteitaan messuilla ja tapahtumissa. Hän toteaa haastattelussa, että palkka ”koostuu pienistä palasista” (*Koti* 1/2009, 6–8). Suomalaisen maaseudun puolesta puhuva järjestö, joka innostaa ja rohkaisee naisia yrittäjyyteen, ei tuo esille tätä maaseutuyrittäjyyden nurjaa puolta.

PUHETAPOJEN MUUTOS

Vertailu osoittaa, että maaseudulla asuvia ja työskenteleviä naisia koskevat puhe- ja ajattelutavat, joita Maa- ja kotitalousnaiset -järjestön julkaisema *Koti*-lehti tuottaa ja heijastelee, ovat muuttuneet merkittävästi tarkasteluajanjakson aikana 1980-luvun alusta 2010-luvun alkuun. Muutoksia on tapahtunut myös siinä, miten naiset ja miehet asetetaan suhteessa toisiinsa näissä esityksissä.

Maaseudun naisista puhutaan 1980-luvun alussa pääasiassa kahdella tavalla. Ensinnäkin naisille tarjotaan arvovaltaisten kommentaattoreiden äänellä paikkaa viljelijän emäntänä, jolla on eri tehtävät kuin tilanpidosta vastaavalla isännällä. Lehdessä argumentoidaan talonpoikaisen kulttuurin puolesta ja korostetaan emännän merkitystä kodin ilmapiiriin vaalijana. Samanaikaisesti äänessä ovat toisenlaista tulkintaa edustavat asiantuntijat, jotka puhuvat naisesta viljelijän kumppanina ja painottavat hänen tehtäviensä ammattimaistamisen välttämättömyyttä erikoistuvassa maataloudessa. Naisen eriarvoinen asema saa lehdessä paljon palstatilaa 1980-luvun alussa, mutta kritiikki kohdistuu perheviljelmillä vallitsevien arvostusten ja käytäntöjen sijasta yhteiskuntaan, joka ei ole kehittänyt viljelijäväestön sosiaaliturvaa vastaavalle tasolle kuin palkansaajien. *Koti*-lehdessä haastatellut naiset tasapainoilevat näiden kahden diskurssin välillä. Jotkut puhuvat itsestään isännän tasaveroisena kumppanina. Toiset yrittävät yhtä aikaa pitää kiinni vanhasta emännän roolista ja tarttua uuteen kumppanin roo-

liin. Eräät haastattelut havainnollistavat kaksoisroolissa uurastavan superemännän uupumusta.

Molemmissa 1980-luvulle ominaisissa puhe-tavoissa nainen esitetään suhteessa viljelijään eli isäntään, jonka emäntä tai kumppani nainen on. Etenkin viljelijän emännyyteen sisältyy samoja elementtejä kuin tutkimuskirjallisuudessa kuvatussa perheviljelmädiskurssissa, jossa naisen rooli maataloudessa on viljelijään verrattuna toissijainen ja avustava (Brandth 2002b). Myös viljelijän kumppanina nainen on epäitsenäinen toimija, jonka työnkuva ja sosiaalinen asema alkavat kuitenkin vähitellen muuttua. Kumppanuuspuhe on korvautunut vuosina 2009 ja 2010 julkaistuissa artikkeleissa puheella naisten ja miesten yhteisestä yrittäjyydestä. Maataloudessa toimivista naisista ei enää kirjoiteta isännille alisteisina puolisoina, vaan he ovat yrittäjiä tai isäntiä yhdessä puolisoitensa kanssa. Maatiloja, jotka ovat tavallisesti miesten kotitiloja, isännöivät nykyisin isäntäparit. Heitä koskevien kuvausten sisällöissä korostuvat naisen työn ammattimaisuus ja yhteinen vastuu maatalousyrityksestä. Haastatellut isäntäparit eivät kiistä tätä tulkintaa.

Yrittäjyydestä on tullut 2010-luvun alussa hallitseva tapa puhua maaseudulla asuvista ja työskentelevistä naisista. Painottamalla yrittäjyyden merkitystä sekä maaseudulle että naisille itselleen Maa- ja kotitalousnaiset -järjestö osallistuu aktiivisesti yrittäjyysdiskurssin tuottamiseen ja toistamiseen (vrt. esim. Ikonen 2008; 2012). Maatalousyrittäjien sijaan *Koti*-lehdessä käsitellään pääasiassa muissa maaseutuelinkeinoissa työskenteleviä naisia. Toinen merkittävä ero aiempaan verrattuna on se, että naisyrittäjistä puhutaan itsenäisinä toimijoina, joiden miehet esitetään avustavan puolison roolissa tai heidät sivuutetaan haastatteluissa lyhyillä maininnoilla. Vaikka *Koti* käsittelee nimensä mukaisesti kotiin liittyviä teemoja, niistä puhutaan harrastuksina, joihin kaikilla työssäkäyvillä naisilla ei ole aikaa ja joista voi tästä syystä kehittyä uutta liiketoimintaa maaseudulla. Suomalaisten naisten työssäkäynti ja oma ura otetaan annettuina tosiseikkoina, josta ei keskustella sen enempää. Lehdessä juhlistetaan itseään kehittäviä, kekseliäitä ja sitkeitä yrittäjänaisia, joita ajaa eteenpäin yrittämisen halu, intohimo työhön ja usko omaan asiaansa. Nämä onnistumisia kuvaavat pienimuotoiset maaseudun menestys-

tarinat, joita *Koti* rakentaa, tulevat kuitenkin haastetuiksi eräissä naisten esittämissä yrittäjyyden työntäyteistä ja taloudellisesti niukkaa arkea käsittelevissä kommentaareissa. Ihannoitu maaseutuyrittäjyys voi johtaa myös tulojen pienenemiseen ja sosiaalisen aseman heikkenemiseen.

Johtopäätös perheviljelmädiskurssin pysyvyydestä tai murtumisesta on se, ettei perheviljelmädiskurssi ole enää 2010-luvun alussa hallitseva naisia koskeva puhetapa suomalaisen agraarin naisjärjestön tuottamassa ja välittämässä tekstimateriaalissa. Perheviljelmädiskurssin väistymistä voidaan pitää yhtäältä myönteisenä muutoksena siinä mielessä, että tämän puhe- ja ajattelutavan on katsottu marginalisoivan naisia (Alston 2006; Brandth 2002b). Toisaalta voidaan kysyä, vapauttaako uusi naisryhtäjyyttä korostava puhetapa naiset epäitsenäisestä puolison asemasta. Kuten *Koti*-lehdessä haastateltu-

jen naisten kommentaareista voi päätellä, maaseutuyrittämisen arki ei ole yhtä ruusunpunaista kuin sitä koskevat puheet. Tästä syystä naisen aktiivista toimijuutta esille nostava yrittäjyyspuhe voi olla marginalisoivaa, mikäli maaseudun uusi naisryhtäjyys johtaa käytännössä riippuvuuteen puolison tuloista. Maaseutua kehittävä naisjärjestö ei käsittele naisen asemaa ja yrittäjyyden varjopuolia kriittisesti. Se ei tartu epäkohtiin eikä puhu naisten puolesta samalla tavalla kuin 1980-luvun alussa, jolloin se piti ääntä viljelijäväestön ja siinä sivussa myös emännän sosiaaliturvan parantamiseksi.

YTT Maarit Sireni on yhteiskuntamaantieteen dosentti ja työskentelee yliopistotutkijana Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksessa. maarit.sireni@uef.fi

LÄHTEET

Koti (1/1982) Emännällä monipuolinen ja rikas ammat-
ti, 12–13.
Koti (1/1982) Uuteen vuoteen uusin tavoittein, 5.
Koti (2/1982) Emännän asema muuttuvassa yhteiskun-
nassa, 46–47.
Koti (3/1982) Maatilan emäntien koulutus, 90–91.
Koti (4/1982) Kotitalousneuvonnan näkymät, 126–127.
Koti (4/1982) Maataloudessa toimivan naisen asema, 125.
Koti (4/1982) Suomalainen emäntä, 128–129.
Koti (6/1982) Vilma Eho, ehtivä emäntä, 216–217.
Koti (9/1982) Maatalousväestön asema vaatii parannuk-
sia, 280–281.
Koti (9/1982) Naisten traktorin ajotaitokilpailut, 290–291.
Koti (10/1982) Tässä ja nyt, 342.
Koti (12/1982) Helli Karvinen, nainen seurakunnassa,
408–409.
Koti (2/1983) Tässä ja nyt, 36.
Koti (5/1983) Emännässä on talon pirike, 26–27.
Koti (5/1983) Talonpoikaisen kulttuurin luova voima,
24–25.
Koti (8/1983) Metsä kiinnostaa emäntiä, 24–25.
Koti (9/1983) Emäntä ja kulttuuri, 8.
Koti (9/1983) Naisten traktorin ajotaitokilpailut, 3.
Koti (9/1983) Tässä ja nyt, 29.

Koti (9/1983) Valtiovallan tervehdys, 6–7.
Koti (1/2009) Karita Byholm vaihtoi ompelukoneen leh-
tisahaan, 31–33.
Koti (1/2009) Tinttailta kalastaa asiakkaita verkossa, 6–8.
Koti (4/2009) Humalajärvellä luotetaan vahvasti mai-
toon, 34–36.
Koti (9/2009) Naisissa maaseudun voima – mistä saa-
daan voimaa?, 3.
Koti (3/2010) Maaseutua ajatteluun uusia tuulia, 3.
Koti (4/2010) Merjan marsipaani puoti tuottaa unelmia,
6–10.
Koti (5/2010) Mylly-Muksut rullaa eteenpäin, 18–20.
Koti (5/2010) Tuohi taipuu mestarin malliin, 6–9.
Koti (6/2010) Kiuruveden maa- ja kotitalousnaisilla riit-
tää ideoita ja energiaa, 38–41.
Koti (6/2010) Maan mainio kesä, 3.
Koti (6/2010) Paunolanmäen tallilla panostetaan turval-
lisuuteen ja viihtyvyyteen, 6–9.
Koti (9/2010) Kyläkoulun keittäjästä Pitokartanon emän-
näksi, 6–9.
Koti (10/2010) Idea-Rapsakan tuotteet tuoksuvat yrteil-
le, 6–8.

KIRJALLISUUS

- Alston, Margaret (2006) "I'd Like to Just Walk out of Here". Australian Women's Experience of Drought. *Sociologia Ruralis* 46:2, 154–170.
- Bergman, Solveig (1998) Naisliikehinnän moninaisuus. "Uusi" suomalainen naisliike yhteiskunnallisena liikkeenä. Teoksessa Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino, 165–186.
- Bock, Bettina (2014) Gender Mainstreaming and Rural Development Policy. The Trivialisation of Rural Gender Issues. *Gender, Place & Culture*. <http://dx.doi.org/10.1080/0966369X.2013.879105> (haettu 11.6.2014).
- Brandth, Berit (2002a) On Relationship between Feminism and Farm Women. *Agriculture and Human Values* 19, 107–117.
- – (2002b) Gender Identity in European Family Farming. A Literature Review. *Sociologia Ruralis* 42:3, 181–200.
- Brandth, Berit & Haugen, Marit (1997) Rural Women, Feminism and the Politics of Identity. *Sociologia Ruralis* 37:2/3, 325–344.
- Bryant, Lia (1999) The Detraditionalisation of Occupational Identities in Farming in South Australia. *Sociologia Ruralis* 39:2, 236–261.
- Eurostat (2009) *Agricultural Statistics. Main Results 2007–2008*. Luxembourg: Official Publications of the European Communities.
- Grace, Margaret & Lennie, June (1998) Constructing and Reconstructing Rural Women in Australia. The Politics of Change, Diversity and Identity. *Sociologia Ruralis* 38:3, 351–370.
- Ikonen, Hanna-Mari (2012) Maaseudun naisyrittäjäksi tuleminen – esimerkki identiteetin rakentumisesta. *Maaseudun uusi aika* 20:1, 5–19.
- – (2008) *Maaseudun naiset yrittäjinä. Elettyjä käytäntöjä ja jaettuja tulkintoja yrittävässä yhteiskunnassa*. Acta Universitatis Tamperensis 1291. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.
- Keskitalo-Foley, Seija, Komulainen, Katri & Naskali, Päivi (2007) Yrittäjämинуuden sukupuoli koulutuksessa. *Kasvatus* 38:2, 110–121.
- Kinnunen, Merja (2001) *Luokiteltu sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- Komulainen, Katri, Keskitalo-Foley, Seija, Korhonen, Maija & Lappalainen, Sirpa (toim.) (2010) *Yrittäjyykskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino.
- Koski, Leena & Tedre, Silva (2004) Maaseudun naisyrittäjien työnteon ehdot. *Työelämän tutkimus* 2:2/3, 123–134.
- Köppä, Tapani, Parviainen, Annamari & Siiskonen, Pirjo (1984) *Maatilan emäntä ja tasa-arvo*. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja n:o 1. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Liepins, Ruth (2000) Making Men. The Construction and Representation of Agriculture-Based Masculinities in Australia and New Zealand. *Rural Sociology* 65:4, 605–620.
- Liepins, Ruth (1998) The Gendering of Farming and Agricultural Politics. A Matter of Discourse and Power. *Australian Geographer* 29:3, 371–388.
- Little, Jo & Panelli, Ruth (2007) "Outback" Romance? A Reading of Nature and Heterosexuality in Rural Australia. *Sociologia Ruralis* 47:3, 173–188.
- Maa- ja kotitalousnaiset (2014) *Maa- ja kotitalousnaiset*. <http://www.majakotitalousnaiset.fi/> (haettu 11.6.2014).
- Maataloustilastot (2011) *Maatalous työllistää nyt 30 % vähemmän ihmisiä kuin vuonna 2000*. <http://www.maataloustilastot.fi/maatalous-tyollistaa-nyt-30-vahemman-ihmisia-kuin-vuonna-2000-fi> (haettu 11.6.2014).
- Oksa, Jukka (1984) Talonpoikaiston polarisaatio. Teoksessa Rannikko, Pertti, Oksa, Jukka, Kuikka, Matti, Knuuttila, Seppo, Heikkinen, Kaija & Eskelinen, Heikki (toim.) *Yhteiskunta kylässä. Tutkimuksia Siivakasta ja Rasimäestä*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 61. Joensuu: Joensuun yliopisto, 32–56.
- Oldrup, Helene (1999) Women Working off the Farm. Reconstructing Gender Identity in Danish Agriculture. *Sociologia Ruralis* 39:3, 343–358.
- Ollila, Anne (1993) *Suomen kotien päivä valkenee. Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939*. Historiallisia tutkimuksia, 173. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Pini, Barbara (2004) On Being a Nice Country Girl and an Academic Feminist. Using Reflexivity in Rural Social Research. *Journal of Rural Studies* 20:2, 169–179.
- Price, Linda (2012) The Emergence of Rural Support Organisations in the UK and Canada. Providing Support for Patrilineal Family Farming. *Sociologia Ruralis* 15:3, 353–376.
- – (2010) "Doing it with Men". Feminist Research Prac-

- tice and Patriarchal Inheritance Practices in Welsh Family Farming. *Gender, Place & Culture* 17:2, 81–99.
- Sachs, Carolyn (1996) *Gendered Fields. Rural Women, Agriculture, and Environment*. Boulder: Westview Press.
- Safilios-Rothschild, Constantina, de Rooij, Sabine, Bock, Bettina, Sireni, Maarit, Djurfeldt, Göran, Gooch, Pernille, Rieu, Annie & Cettolo, Helene (2002) *Exclusion and Integration Dynamics in European Agriculture*. EU Socio-Economic Research, Causes and Mechanisms of Social Exclusion of Smallholders. Brussels: European Commission.
- Salamon, Sonya (1992) *Prairie Patrimony. Family, Farming & Community in the Midwest*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Shortall, Sally (2010) *Women Working on the Farm. How to Promote their Contribution to the Development of Agriculture and Rural Areas in Europe*. Brussels: European Parliament.
- (1999) *Women and Farming. Property and Power*. Houndsmill: MacMillan.
- Siiskonen, Pirjo (1982) *Maatilan emännän työ ja tasa-arvo. Selvitys maatilan emännän asemasta sekä emännän ja isännän työnjaosta, ammattitaidosta, työn luonteesta ja tasa-arvoasenteista*. Raportteja ja artikkeleita n:o 20. Espoo: Pellervon Taloudellinen Tutkimuslaitos.
- Silvasti, Tiina (2003) Bending Borders of Gendered Labour Division on Farms. The Case of Finland. *Sociologia Ruralis* 43:2, 154–166.
- Sireni, Maarit (2011) Maaseudun muutuskertomuksia ja tulevaisuudenkuvia. Teoksessa Hirvonen, Timo (toim.) *ESPONin anti arvioitavana*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen, 40/2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 46–62.
- (2008) Agrarian Femininity in a State of Flux. Multiple Roles of Finnish Farm Women. Teoksessa Asztalos Morell, Ildiko & Bock, Bettina (toim.) *Gender Regimes, Citizen Participation and Rural Restructuring*. Research in Rural Sociology and Development, Volume 13. Oxford: Elsevier, 33–56.
- (2003) Vanha työnjako – Uusi emännöisyys. Perhekeskeisyys maaseudun naisen valintana. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 16:2, 35–46.
- (2002) *Tilansa tekijät. Tutkimus emännöidystä ja maatilasta naisen paikkana*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 56. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Whatmore, Sarah (1991) *Farming Women. Gender, Work and Family Enterprise*. London: MacMillan.
- Voutilainen, Olli, Wuori, Olli & Muilu, Toivo (2012) *Eriytyvät alue- ja maatalouden rakenteet Suomessa maaseutunäkökulmasta*. MTT, Raportti 64. <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti64.pdf> (haettu 30.10.2014).

ABSTRACT

DISCOURSES ON FINNISH RURAL WOMEN IN TWO DECADES

Gender inequalities in agriculture have been widely documented. Dominant discursive practices shape women's subjectivity and may disempower them if they see themselves as subordinate to the needs of the farm family. This paper aims to contribute to this field of research by examining discourses on rural femininities promoted by Finnish rural media. The data consists of texts collected from the magazine *Koti*, published by the rural women's organization, Maa- ja kotitalousnaiset. The data consists of four volumes of the magazine: those published in 1982 and 1983 are compared with volumes in 2009 and 2010. The paper shows that the discourses and positions offered to women have changed radically. In the 1980s women were presented as spouses, whereas currently they are promoted towards the role of an independent entrepreneur. However, this discourse, which encourages entrepreneurship at any price, may also marginalize women.